

ئەوین دبیژن ب تەنی راستی ل دەف مەیه

فەرھان جەوھەر

بەرژەوھەندیا خوە بکار دئین و ھەرری و ریازەکی ب شاش دبین و ھەر جۆرە ھزرکرنەک کول دەرھەیی دنیا بینیا وان بیت نەشین بژیت، دیرۆک زۆر ب زەلالی و ئەشکەراییی سەرپێھاتی و چیرۆکا وان ھیزان بۆمە فەدگیت کو خودانین ئەفی جۆری ھزرکرنی نە .

ل داویی مە دیت کو وان چ جۆرە خویین ریتنەک بەرپا کریه و چەوا بون دەستەلاتا دکتاتوری و خەلک قەرکریه و ژناف بریہ، بۆ سەر دەمی ئەفرۆژی میناکا ھەری بەرچاڤ بەعسی بون، مە دیت چ جۆرە دەستەلاتەکا دکتاتوری بسەر گەلین عیراقتی دا پیادە کره، مانە ئەوژی خودانین ئەفی شیوہیی ھزرکرنی بون کو بتەنی ئەو ب خوە دراستن و چ ھیز و ئالیہکی دن ب خوەدی ماف نەدیت. وان راستی ب تەنی ژ جەم خوە ددیت و ھەر کەسەکی وەکی وان بیر و ھزر نەکربا مافی ژیانن نەبوو، د فەرژدا ئەف دەستەلاتا

ب درێژاھیا دیرۆکی و ھەتا ئیرۆژی ھندەک ھیز بانگا وی چەندئ دکن کو راستی ب تەنی ژ جەم وان بەدست دکەفیت و ب تەنی ئەو خودانین راستیینە. ئەلبەتە ئەف ھزر و دیتنە مەترسیدارترین توندوتیژی ژئ بەرھەم دەیت و زۆرترین خەلک کریه قوربانی ئەفی تەرزئ ھزرکرنی. ئەو ھیز و ئالیین بقی ئاواوی ھزرئ دکن، چ دەلیفەکی بۆ پیکفە ژیانن ناھیلن و چ جوداھییەکی قەبول ناکەن و ھەمی جیھانی ب بەرچاڤکین خوە دبین و بزاقا دامەزراندنا دنیاہکا ئیک رەنگ دکن. کەسی وەک وان ھزرئ نەکەتن، وەک وان رەفتار و سەر دەریی نەکەتن وی کەسی مافی ژیانن نینە.

کەسی دگەل وان نەبیت یئ شاش و خەلەتە و رییا راست وندا کریه. قیچا ئەگەر ب زویترین دەم خوە راستفە نەکەت، ئەفە ب زەبری ھیزی دئ وی زفرینەفە سەر شوپا خوە. ئەفی راستی ژبو

دکتاتورى ژى چيپوو، کومه هميا ديت چ کاره سات و تنگه زارى ب سهر گهلين عيراقى دا ئينا، هر کس و لايه نهک خودانى ئهفى جوړى هزرکرنى بيت، دوما جار ئهف دهسته لاته دى ژى چيبيت و دى نه چار بن ئه و خه لکى ل دهرقهى هزرکرنه وان بيت ژناف بيهن، ئهف يهک ژى ژبوئا سهرئى خستنا راستيا خويهه. ئهف هيزه نه چار دبن ژبو گه هاندنا راستيا خوه ب خه لکى دى و هه گه راندنا وان يو ناف چارچوښى (راستيا خوه) شهري بکه و توندوتيزيى بکار بينن.

هر کهسهک دژبه رى و رکه به ريا وان بکهت، دقئت بهيته کوشتن، چونکى به رهنگارى کرنا (راستيا) وان، ئه و ب تاوانه کا مه زن قه بوول دکهن و وى کهسى مافى ژيانى نينه. ئه و هيزا سياسيا ئيرو بانگا هه بونا راستيى ژ دهف خوه دکهت، فهنده مينتاليزما ئيسلامييه، کول سهر نافى ئاينى بانگى راستيى دگوهين خه لکيدا راده ئلن، ئيسلاما سياسى کو خوه ب نونه رى راسته قينه يى ئاينى دبينن و چ راستيه کى ژبلى راستيا خوه نابينن و يين دى ب شاش دبينن، مه ترسيدارترين هيزن ژبو په يداکرن و دهرخستنه هولى يا توندترين توندوتيزيى.

ئه و خوه ب ميراتگريين دين و پيغه مبه رى دادن، ئانکو خوه ژى ب راسترين لايه ن دزانن کو پيدقيه تهف خه لک لدويښ وان بچيت، ئه و چ هيزو لايه نه کى ژى قه بول ناکهن، چونکى ئه و نونه رين راستيا ره هانه و راستيا ره ها ژى بته نى خودى يه. هر ره خنه گرته نهک ژ وى هيزى ره تکرنا وى، ب رامانا ره تکرنا راستيا خودى يه، جهزا و سزايى ره تکرنا راستيا خودى ژى ئه م همى دزانين هر کوشتن و ژنافبرنه بى سى و دوو. فهنده منتاليزما ئيسلامى نه شيت چ جوداهيان قه بول بکهت و نکاره دگهل دوو جوړين هزران بژيت، چونکى ژ دهف وان بته نى ئيک راستي

هه يه ئه وژى يا ژ جه م وان، ئه گه ر خه لک راستيه کا دى ببينيت ژبى راستيا وان، ئه فله ملهت کافر و گومرا و قارى بويه، پيدقيه ب هر رپيه کى بيت شه گهرم سهر رپيا وان و قى چهندي ژى ب نه رکى خوه دزان.

ئيسلاما سياسى وه رگرنا دهسته لاتي ب باشتريين رى دبينيت بو سه پاندنا راستيا خوه بسهر خه لکى دا و نافبرنا هر هيزه کا دن کو خودانا هزرکرنه کا جودا ژوان بيت، د نه جامدا ئه و ب خوه هر کار و کريار و سهر دهر يه کى بکه ن چ کهسى مافى ره خنه گرتنى نينه، چونکى ئه و راستيا خودى ل سهر عه ردى پياده دکهن، بقى چهندي ئه و دى بنه نونه رين راستيا خودى و دى خه لکى فيره راستيى کهن، ئه و دوژمنين هه رى دژوارين هزره کى نه کو ئه وژى ديموکراسى و مافين مروښانه، چونکى ديموکراسى ريکى ب هه بونا چهندين راستيى ژيک جودا ددهت و راستيى ب ته نى ژ جه م هيزه کى نابينيت و حهق و ريکى ژى چ ئاليه کى نادهت راستيى خوه را پاوان بکهت. ب ديتنا ئيسلاما سياسى هه مى مروښان مافى ژيانى نينه، ب ته نى ئه و مروښ نه بن کو راستيا وان قه بول دکهن و ژبلى وان خه لکى دن مافى ژيانى نينه، ئيسلاما سياسى وى ده مى نه رميى نيشان ددهت کو هيشتا نه گه هشتيه دهسته لاتي، ده ما دهسته لات ب ده ستى خوفه گرت ئيدى نه شيت چ جوداهيان قه بول بکهت و نه شيت راستيى دى قه بول بکهت، ههروه سا چى نابيت ژى قه دهر و چاره نفيسا خوه بده ستى خه لکه کى دى و خه لکه کى غه يري وان بريارى ل سهر چاره نفيسا وان بدهت، چونکى راستيا وان راستيا ئاين و خودى يه و نه هه و جه يه خه لک گف توگو و گه نکه شه يى ل سهر بکهت و هر د بنگه هدا ژى گف توگو و کرن ل سهر تشته کى وه ها ئه و ب پيويست نابينن. ئه ها بقى

ٺاواي دئ بڻه دسته لاتين بي دوماهي و دئ بڻه توندوتيز ترين دسته لات. گفتوگو ڪرن ب ديتنا ئيسلاما سياسي بازار و سازشي ڪرنه. گفتوگو ٿ بال وان هتا وي ئاستي پيويسته هتا ڪو تو دزفريه ڦه سهر رپيا واستا وان و ته سليمي هزر و ديتنن وان دببت، ٿبلي ڦي چه ندي گفتوگو ڪرنن چ رامان و واته پين دن نينه و گفتوگويي قهبول ناڪن.

ٺيدي ٺو ب خوه دئ بريارا ب ڪافربونا خه لڪي دهن. ههر ڪه سهڪ دگهل وان نه بيت ڪافره و مافي ڪافري ٿي ههر ڪوشتنه. ب هزرا خوه ٺو پين فهران و ٺهر ڪين خودئ ٺه نجام دهن، لهورا ههر رهخنه گرتنهڪ و ههر بهر هنگاريهڪ بهر هنگاري و رڪه به ڪه رڪرنا خودئ يه و پيدفيه بهينه ٺنا فبرن، بڦي يه ڪي ٿي دبنه چاڦڪاني و ٺيدهرا توندوتيز ٿيا ناف چڦاڪي و ڪارهڪي ههر ي پر ترس ٺه نجام دهن هتا دگهيهته گوپيتڪي ڪو ٺه وڙي تيروره.

گوتارا فهندمه نتياليزما ئيسلامي، جيهاني ب سهر دوو ٺالياندا دابهش دڪهن، ٺه وڙي باشي و خرابي و حلال و حرامه. ڪه سي دگهل وان بيت ڪه سهڪي باشه و ڪه سي دگهل واندا نه بيت ٺه ڦه مروڦه ڪي خرابه، فيجا ٺه گهر ڪه سي لادر نه هاته سهر رپيا وان، ٺه ڦه دئ سزايي ٺنا فبرنا وي دهر ٺيخن، ئيسلاما سياسي ته ڦي وي يه ڪي ڪو هه ٺمارهڪا ڪيشه و ٺاريشه دگهل خوه ٺينايه و ههمي تيگههين ٺازاديا سياسي و ڪه سوڪي بهر تهنگ دڪهن و چ دهر فته ڪي بؤ ديموڪراسيي ناهيلن و دسته لاتهڪا توند و هسڪ پياده دڪهن و بؤ ههروههر و ههتا ٺه بهد ٿي ههر دئ دسته لات د دستي وان بيت. چونڪي ب باوهرا وان ٺه ڦه دسته لاتي خودئ يه و ههروهڪي چاوا خودئ نه مره، ب وي ٺاوايي ٿي دسته لاتا وان نه مره. ههر ڪهس و ٺالي ٿي، هزري ل گوهرينا دسته لاتا وان بڪهت ڪافر و زهنديقه.

چونڪي دئ بيته دڙي دسته لاتا خودئ ل سهر عهري.

د ههمان دهمدا ٿي ٺه ڦه هيزه بي حورمه تيهڪا مهزن دهره ڦي ٺايني دڪهن، چونڪي ٺايني دناف قالبئ سياسي دا بي رهنگ و روي دڪهن، ٺه و ٺولي وهڪ ٺا لافهڪ بڪار دئين ٿبو بدسته ستخستنا دسته لاتي ڪو دوما گوپيتڪا هيڦي و ٺارمانجين وانه ٺه و مافي ل ٺيڪانه ڪه سين ناف چڦاڪي و شابونا روح و جاني. ههر د شهنگست دا ٺول رتيهڪه ٿبو گههستنن ب گوپيتڪا موري و گارانتي ڪرنا خواهشين وي ٺالي دنيايي ڪو ب باوهرن رو دگهيهته جهي خوه، ٺه وڙي ب مروڦ دوستي و ٺيان دوستي و هه ڦاڪرنا هه ڦدوو خو ته رخان ڪرنن بؤ ٺه نجامدانا ههر ڪار و ڪريارهڪا باش و قهنج و هه ٿي ڪو بيه ٺه گهرئ بهخته وهريونا خه لڪين دي. لي به لي دا ٺم ل ڪار و سهر دهرين ئيسلاما سياسي بنيرين ڪا چاوا بهروڦا ٿيا ميتودا ٺايني رهفتاري دڪهن.

ٺه ڦه ئيسلاما سياسي ل شونا هندئ بزافا گههستنن ب خواهشين وي ٺالي دنيايي بڪهن، بزافا گههستنن ب دسته لاتا سياسي دنيايي دڪهن ڪو ٺه ڦه يهڪ ٿي گهلهڪ هه ڦدوه دگهل ٺارمانجين ٺاينيني، ٺه و رادين روڇ و تيگهه ليا ڪه سي و خودئ پشت گوڦه دڪهن و ٺول و ٺارمانجين وي تيگهه لي سياسي تي دڪهن، ٿ پيخه مهت بهر ٺه وهنديا تايهتا خوه ٺه و سالوڇ و سسيهه تين چڦاڪين جوان ڪو ٺايني ههنه فالالا و بي واته و بي رهنگ دڪهن و دناف چارچوڦي فورمهڪا سياسي ته ڦگيردا ٺاسي دڪهن و هس و مه ٿي خورت و گهنجان پي دشون و ل شونا هندئ وان گهنج و خورتان فير بڪهن ڪا چاوا هه ٿ مروڦان بڪهن و ٺاليڪاريا مروڦاتي بڪهن، هندي ڪه رب و ڪينا وان هه ي دئ ڪنه د ميڦسڪي ٺاليگرين خوهدا و دوما جار دئ وان بڪارئين ٿبو ٺنا فبرن و

کوشتننا مروڤان، ٺه و مروڤين بي گونھه کو خودي
مه زن ب خواهديت:

(مه ريز و رومهت و حورمهتا مروڤي گرتيه و ل
تهقويما ههري باش مه چيکريه) ٺه و رادين
دهستکار و شاکاري خودي ب بريارا خواه ژناف
دبهن ٺه و کائيڻي کو خودي مه زن ب خواه ريز لي
گرتيه، سهبراري ڦي چهندي ڙي ٺه ڦي اسلاما
سياسي خود مه زن ل سه رهنگي ٺه هريمه ب
خهلکي دهن ناساندين و هسا باوهري بو ناليدارين
خواه چي دکهن کو ٺه ڦي کاري ٺه و دکهن ڙ خودي يه،
دبي ٺاگههن ڙوي چهندي کو ٺاين پهيوهنديهکا
روحي و ويژدانيه ل ناقبهرا مروڤي و خودي و
سزاري هه ب دهستي خودي يه و هه خودي ڙي ل
روڙا داويي دي حوکمي دهت چ کهسي باشه و چ
کهس ڙي بي خرابه و کي کافره و کي ٺيمانداره،
لهوما چي نابت کهسين دهسته لاتخواز و سياسي،
برياري ل سه چاره نفيسا خه کي بدن و ب کافر
يان ٺيماندار نيشان بدن، ههروهسا حوکمي عقل
و عقلانيه تي ل ٺايني دستين و ب تهني پيناسهيا
کوشتن و په رچقاندن و ژناقيرني ڙ ٺايني ره دهيلن
و خواه دکهنه خوداني ٺاين و خهلکي دي ڙي بي
بهه ر دکهن ڙ ٺايني، ٺه و ب خواه دباشن و خهلکي
ديڙي خراب. فهنده مهنتاليزما ٺيسلامي نهک هه ب
تهني بيروباوهرين ديناتي رهت دکهن، بهلکي ٺه و ڙ
بلي ٺولا ٺيسلامي د فورمهکا سياسيدا چ ٺاينه کي
دي قهبول ناکهن، ٺه و ٺاينين کو خودي ب خواه
هنارتينه خاري. بو هه مي مروڤان و مروڤايه تي کو
پيکفه د ڙيانهکا خوش و کامه راندا بڙين لي بهلي
ٺه و وي ڙياني بو وان کهسين کو وهکي وان، و وان
هزر ناکهن قهبول ناکهن. ب توندي مروڤين کو وهک
وان هزر ناکهن قهبول ناکهن ب توندي دڙايه تيا وي
هزري دکهن کو دين و سياسه تي ڙيک جودا بکهن

ٺه و ديني ب تني دريکا سياسهت و دهسه لاتي دا
دبين، ڙبلي ٺه ڦي هزري چ سه رده ريهکا دي دگهل
ديني ناکهن. ٺه ڦي هزره پشتي کو پروڙي
ناسيوناليزما عه ربه ي شکست ٺايناي د جيھانا
عه ربه ي دا سه ره لدا يه ديني بکاردين ڙ هه مبهه
هزرا ديموکراسيا روڙناقايي. عه ره ب ل به رايها
سه ددهني چوي رابوون ب ٺاڦاکرنا هزرا
ناسيوناليزما عه ربه ي بو خو رزگارکني ڙ دهستي
ٺيمپراتوريه تا ٺيسلاميا عوسماني ب هاريکاري
ٺينگليزا و فه رهنسي پشتي کو چهندين دهولهت بو
ٺاڦاکرن و سينور ل بهينا وان دانان ٺيدي بو
هه يامه کي گهلهک مڙولي وي هندي بوون کو
دهوله تهکا ٺيکگرتيا عه ربه ي ڙ هه مي نيشتماني
عه ربهان دا چي کهن، بهلي ٺه ڦي پروڙي وان بي
ناسيوناليسي شکهست ٺيناو بي چي نه بوو دوو
ولهتان ڙي بگهينه ٺيک و هه تا ڦي گاڦي ٺه و
روهشا ڙيک فهقه تيايي مايه و پي چي نابت هيج
بزاڦه کي بکهن ڙ ٺه نجامي ڦي شکهستي هاتنه سه
وي باوهري کو پروڙه کي ٺيسلامي سياسي ٺاڦا
بکهن بهلکي بشين ب وي ريکي ولته کي ٺيکگرتي،
عه ربه ي چي بکهن و دهسه لاتا خوب سه ر هه مي
ملله تين ٺيسلامي دابگرن ب ناڦي ديني. چونکي
پروڙي وان بي ناسيوناليسي شکهست ٺينا ٺه و ڙي
ڙبهه يهک فاکنتر کو ديموکراسي قهبول نه دکر و
هه مي سه روکين وان بين نه ته وي بوونه دکتاتور و
ملله تين خو و ٺه وين دگهل وانڙي ب زوري دڙين
هاتنه قيرن و ته په سه رکرن.

ڦيچا هاتن په ره هزرا فهنده مهنتاليزما ٺيسلامي
دان و کهفتنه وي خهوني کو وهختي خو پيغه مبهري
دهوله تهکا ٺيسلامي چي کربوو دهسه لات هه بوو ل
سه ر هه مي عه ربهان و غهيره عه ربهان ڙي ٺيدي ٺه و
دي هين دي وي چاخ و زهmani ساخ کهن و دهست

ب جیهاد و فتوحاتین ئیسلامی کهن و دست بسهر
همی مللهتان دا گرن و بناقی ئیسلامی و همی
موفهکرین ناسیونالیستین وانژی چهپک بو قی هزرئ
قوتان و ئیدی گوت ریکا خو مه فه دیت و رابوون
ئیستیفاده ژ فکر ئیسلاما خه لکی ساده کر و گه لهک
لایه نگر بو خو فه دیتن، ئیدی رهنگه ل وان وه لاتین
عه ره بی خه لک یی نه هق نه بیت کو پشته فانیی ژ وان
بکه ت، چونکی ده سه له لاتا ناسیونالیستا سه رکر دین
وان همی بووینه دکتاتور و خه لکی خو ته په سه رکو
هه ژاری و نه داری و نوخوانده واری دنا ف گه لین خودا
به لاف کر و خو کر نه حا کمین نه به دی و نه به د ناماده
نینه دست ژ ده سه له لاتی به رده ن، له وما د نه چارن ب
قی ریکی دا بچن.

هه ردوو ریک ژی هه ره لگرئ شانوسا عه ره بانن،
به لی جهی حبه تیی یه ملله ته کی وه ک ملله تی کورد
هزرئ ل فی پرورئ وان بکه ت و بکه فی ته بن
کار یگه ریا هزرا ئیسلاما سیاسی، چونکی نه م
ملله ته کی بی ولات و بی سه ره رین ب در یژیا دیر وکی
نه م هه ر یین کوشتین و ژ ناق برینه. چ سه رده می
حو کمرانیا ئیمپراتوریا ئیسلامی دابیت یانژی
سه رده می ناسیونالیستین عه ره با دا بیت وان ب
همی هزر و ب همی ریکی جودا جودا ملله تی
کورد ته په سه رکه یه، له وما پیدقیه ته کی کورد چ جار
نه که فیته بن هزرا فه نده مه نتالیزما ئیسلامی، چونکی
چ مفایئ ناگه هینته وان، ژ نالیه کی دیفه ژی هیشتا
نه م وه ک نه ته وه ب ته مامی نه گه هشتینه مافین خو،
مه ده ولت نینه و ده سه له لاتا ناسیونالیستیا کوردی
نه بووینه دکتاتور و نه گه ر بیت به ره ف دکتاتوریه تیش
بجیت پیویسته نه م دست ژ خه باتا دیموکراسی و
پاراستنا مافین مرؤقان به رنه ده یین، چونکی نه م هه ر
دی ب دیموکراسیی گه هینه همی مافین خو چ
نه ته وه بی چ ل سه ر ئاستی تاکه که سی بیت. ل پال

دیموکراسی هه وچه دکه ت سیسته مه کا علمانی بیت
کو دین و سیاسه تی ژیک جودا بکه ت. د سیسته مه کا
وه هادا دین دی شیت ب دروستی وه زیفا خو نه نجام
بده ت و په یوه ندیا دروست ل به ینا خودی و مرؤقی
چی بکه ت نه ک وه ک فه نده مه نتالیزما ئیسلامی دکه ت،
کو په یوه ندیا دین و سیاسه تی چی دکه ت. هه وچه
دکته دین وه زیفا خویا کومه لایه تی ببینیت و ده ست
ژ سیاسه تی به رده ت، چونکی سیاسه ت همی
ملمانی و کاره کی ته مام دنیایی یه و چ هه قبه ندی
دگه ل دینی نینه.

هزرمه ندین ئیسلاما سیاسی وه ها خه لکی
تیدگه هینن کو علمانیته دژی دینی یه و ریکی ناده ت
دینی هه بیت. به لی به ره فانیی قی گوتنا وان
علمانیته هه قی دی ده ته دینی کو ب نازادی و
سه ره به ستی وه زیفا خو نه نجامده ت و هه ره که سه ک
سه ره به ستی ژ هه لبر ژارتنا چ دینه کی و ب جی
گه هاندنا واجباتین خویین دینی و ریک ل که سه کی
ناهیته گرتن و ل سه ر ده ولتی واجبه کو همی
هه وچه یین دینداریی ژی فه راهم بکه ت. به لی هندی
ئیسلاما سیاسی یه ژبلی دینی خو نه وژی بو
مه به ستا ده سه له لاتی ریکی ناده ت هزر و چ ئولین
دی هه بن سیسته ما دیموکراسی همی هه قیقته تی ژ
ده ف خو نابینی و نه وه قیقته تی په رچه په رچه دبینی
و بانگا وی چه ندی ناکه ت کو ب تنی راستی ل جه م
وی هه یه، به لکی نه وه هه قی دده ته همی هزر و همی
ره ئی و بوچوونین جودا جودا نه و باوهر ب وی هندی
دکته کو مرؤف ب نازادی ژ دایک بویه و پیدقی یه ب
نازادی ژی بژیت. داویا فی بابه تی دی ب گوتنه کا
نه ندیره جید ب دوماهی ئینم کو دبیزیت: (باوهری ب
وان که سان نه که ن نه وین دبیزن مه هه قیقته دیتی،
باوهری ب وان بکه ن نه وین ل دویف دگه رین).